

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Գ. ՄՈՒՐԱԴԻՆԻ ԶԵՆՈՒՅՈՒՄԸ

Երանյան, նոյեմբերի 24-ին, Հասարակական կուրսում կայացաւ Գ. Մուրադեանի դասախոսութիւնը «Հարաւային Կովկասի ու հին քաղաքակրթութիւնը» թեմայի մասին:

Դասախոսը սկսելով քաղաքական քաղաքակրթութեան, նրանց կրօնի և օրինադրութեան մասին, շեշտեց նրանց ջրաբանական աշխատանքները, ջրի կուրսը (պարտաւորութիւն), այնուհետեւ էլ մանրամասն ու շեշտեալ և էլ մանրամասն շեշտեալ ատորիները հանդէս գաին ու զորանալը:

Դասախոսը շեշտեց, որ ասորիքը, ծնունդ առնելով Միջագետքի անապատներում, բաւական չափով կրօնի և ատորաների աւելի, աւազակաբարձի և արեւմտեան մի քաղաքակրթութիւն, որին դիմադրել կարող զայն միայն ուրարտական միացեալ իշխանութիւնները:

Ասորիները իրանց անգիտութեամբ բրաւուրի և վայրենացիքի իրանց զբաղմունքին, սկսած Մուրադեանի մինչև յոյսերը հարին ու մանրամասն իրենց հանդէս էլ գար յարաբերական իշխանութիւնն ու նորարարութիւնը խելացի իշխանութիւնը, բայց Մուրադեանի զբաղմունքը մենք հարկէ թէ ուրիշ բան ստանալ կարողանայինք:

Միջով նաև հետախույզ պետութեան և քաղաքակրթութեան մնացորդներն ու նրանց հետեւիները, դասախոսը կանգ առաւ Հայաստանի աշխարհագրական առանձնաբանութիւնը վրա, որ ինչպէս երկիր լինելով հանդերձ՝ չունի անանցանելի պատուարներ Կովկասեան լեռնաշղթայի նման և մասշտիպ է իր հովիտներով ու ճանապարհներով դրանք քաղաքակրթութիւնները, որոնցից էլ կարող չզգալի և աղբյուրը:

Մենք շարաւային Կովկասում ունենք գրաւոր իրաւաստարաններ 18-րդ դարից, որոնք արդէն վերջնական են: Դասախոսը կանգ առնելով ասորիների վայրագութիւնները մասին՝ միևնույն ժամանակ ցոյց տուցի, որ հին ասորական բնակավայրեր վայրագութիւնների ժամանակ, նրանց իսկ թողած իր քաղաքակրթական և հարկերի ցուցակներով պարզվում է Հայաստանի ծաղկած և քաղաքակրթութիւնը: Դասախոսը համառոտաբար ցոյց տուցի հին պարսիկների զօրանալը, Աքեմենիդների զբաղմունքը հիմունքները, Քարապետութեան, պարսիկների ընտրութեան, աշխատանքի արքութեան և անձնական իշխանութեան ստորութիւնները, որոնք անհետանալը չէ մնացին, մեր անցեալ կեանքում և ստին բարեբար արդիւնք:

Յիշելով մեծ Մեդիոկովի ստեղծութիւնը պատմական կենդանի և կատարելի ուսուցիչական աշխատանքների աղբյուրութեան մասին մարդկային քաղաքակրթութիւնը, դասախոսը թեց կուրսի և Արաբի հովիտներում և նրանց վտակներին հանած ջրանցքները, ջրամբարները, ներքնաղբիւրներն ու ջրաներկերից մի քանիսը, ինչպէս և նրանք մտերմորէն մնացած աւերակ քաղաքները, պատանամբ գտնված իրենք և ցոյց տուցի որ Կուրսի և Արաբի ինքնուրույն քաղաքակրթութեան որսան լինելու համար ունեն և ունենցին են այն նոյն պայմանները, ինչ որ Տիգրիսն ու Եփրատը, Նեղոսը, Կամուէն ու Իրդուսը և այլն: Միայն պատկանում է աշխատանք և ուսումնասիրութիւն, պակասում է դրամ և նախաձեռնութիւն, որպէսզի մենք բնաւ կարողանանք մեր հին ինքնատեղ քաղաքակրթութեան գանձերը:

Գիտութիւնն ու համարձակ նախաձեռնութիւնը պիտի յաղթեն և կործանեն կուրս և ստեղծեն և մոլեռանդութեան շղթաները: Գիտութիւնը անհնար է և նա միացած խելացի ուսումնասիրողի հետ՝ կը հարթի և պիտի հարթի մարդկութեան անսպասելի անապագայութեան ուղին:—Վերջապէս իր դասախոսութիւնը հին վերանորոգման մէջ խոսեցրով:

Գոյով Մուրադեանի էկզոտիկական կարարանի համար ջուր վերցնելու խնդիրը, դասախոսը ցոյց տուցի, որ ուրարտական շրջանում 784 թվին Արաբիայում Ա Սաւանի անապատի ջրանցքով ջուր է տարել Երևանի և էլ միայնի գետաների սնունդը հողերի ոռոգութեան համար և այլ ջրանցքով պէտք է հսկանալ Երևան արձանագրութեան մէջ յիշված: Զրանցքը հնուցից մնացելն ասորականութեան վրա երևում են Երևանի և Արաբիների մէջ: Բայց որովհետեւ ջրանցքը շինված է եղել առանց ջրէկոնի, այդ պատճառով էլ լին մակերևութային այնքան է ցածրացել, որ 174 տարի յետոյ, Գրիստոսից 600 տարի առաջ, Օրբաքուրի մաս անհայտի տարածութիւնը էլ ցածրացել, այդ անողով անցնելու և եղել անապատի և Միւնուան Իւր կարողացել է ժայռի վրա փոքրագույն իր զործերը: Հինց այդ է պատճառը, որ լին մէջ գտնվում են սինաիտները և այլ շխտութեան մնացորդներ, որովհետեւ ժամանակին անձնները հեղեղները էլ և միջնադարի լեռնային է ջրանցքի գիւղի մասը և նրանց բարձրացել է ջրի մակերևութիւնը:

Ճիշդ է, լին ունի ջրերի 28-ամայ տասնամեակ, բայց դա շատ չնչին բան է նկատարարներին նկատմամբ: Հետևապէս, եթէ Մուրադեան լին ջուր

վերցնելու լին և աւելի մեծ ջրանակութեամբ, քան ջրանակ, Անար ջրերից կը փոքրանայ, կիջնի, և դրանից առաջ կը գայ կիրճայան անապատի փոփոխութիւն Արաբական դաշտում, կը պակասեն լին հետևապէս ունեցող արգելիչները և կը վտանգվի Գրիկոսի անապատը: Այդ պատճառով էլ խնդիրը շատ ուշ էր կարծար երկար ուսումնասիրութեան և շղթայակալած կրտսական անապատի խնդիրների հետ:

Ամեն մի բանից մարդ պէտք է հանդէս գայ և Հայն բարձրացնի, որ լինելին արդար փոփոխութեամբ կը վճարի: Մուրադեանից պէտք է ուղղվի միայն դպրէ Երևանում համարձակ, նրանից պէտք է օգտվել միայն ուսուցիչական համար և այն էլ ձևերն և արջանակն ամբարներն ամբարներով ամբարներով: Գիտելով փակելով Չապուրի հաստատարը:

Հասարակութիւնը վարձատրելի դասախոսին բուռն ծախսերով թրջեցրելով: Այսպէս և դա հանգիստ և երկեցողութիւն, որից յետոյ իշխան թուականները գործելով նախաձեռնական անձուր անապատից մուկ կամ անապատայի կետերի մասին հարցեր տալ թեքիչեցին:

Երանյանի հարցերը, որոնք լուսաբանելիցն դասախոսի կողմից: Ժողովականները կրկին շնորհակալութիւն յայտնեցին դասախոսին:

ՏՆԵՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳՆԱԽԻՑ

Չայն Աղմուխց

Աղմուխ, 18 նոյեմբերի
Վրաց Գիւղարտեսական Ընկերութեան ազգային Մարզախրուիչ նորքու շէնքի կառուցման մի քանի գերեզման, ծանոթացնելով ժողովրդին Սափի գոթիանի հետ: Այդ գոթիանը վարձում է 4-5 վերջով խոտութեամբ հող: Վարձ հողերը արժեքով ցածր է և տուել Սափի ցածրում: Այս նա նոր մեկնելով ցանկ է սերմ, այդ գործը ինքն ըր ցանում է սերմը և ինքն էլ նրան հողի մէջ ծածկում: Ժողովուրդը բուսական մնաց այն փորձից: Առաջիկայ գարնան նոյն մարդը մտադիր է նոյն գերեզմանը նոյն գործիցնելով ցանի խոտային սիմիլը, որը մերկից շուտ է հասնում մի ամսով, նոյնպէս ուղում է ցանի բաժանի:

Նոյեմբերի 15-ին Արաբում բացվեց քաղաքային զեղանակի Ինդուստրիա տեղաւորված է վերին հրապարակի վրա՝ Ն. Ա. միջինի տանը: Նորեք տեղի ունեցաւ պարտի օրհանութիւնը Այդ պարտի շէնքն ունեւ իմերկները, Արաբան գետի վրա վերջինիս և Վրացի գերեզմանի մէջ հարգակցութիւնը հեղուցնելու նպատակով:

Ամսիս սկզբին Մաչխաանի գիւղում վաթսուամից վրացի քանակ, Տաղաշաղիլի Հանգուցալը իր երկրամասերի տուել նուրբից է Վրաց Գրանիտեան Ընկերութեան: N. N.

ՆՈՒՄԵՐ ԱՄԵՐ ԳՐԱՆՈՒՄԸ

Չայն Աղմուխ, 15 նոյեմբերի
Մեր քաղաքի ազգայնականութիւնը գործի է մարտը ջրից: Երկրի նախնի կուսակալը հանգուցալ ինչեւրա՞ Քէրուդէկ Ենկուզիկան 1880-ական թվականներին իր նոյնութեան աննաղկաւար ասորական դարձից Զարթաթայի ժողովուրդը ընդմիջ առաւել Միջկական կոչված գետակի և քաղաքի ջրաների խելուն վնասակար ջրերից: նա այդ նպատակով մտաւայ լեզուական ծար գիւղի աղբիւրներից մարտը ջուր բերել տուց քաղաքի համար:

Սակայն նրանից յետոյ եկան-գնացին ասորական կառավարիչներն ու պրիւստաններն, որոնց անփութութեան շնորհիւ ջրանցքները խապա փչացան, տեղափոխ հեղուց անհամ կրաւ:

Փառքիս աղբաբանութիւնը ասորական տարիների ընթացքում էլ դարձրին հարց բարձրացնելու կրկին քաղաք մարտը ջուր բերելու նոյն աղբիւրներից, բայց հարցը ընթացք էլ ասացել և մենք բարոսականում ենք գործ անել գիտի ու ջրորների խիստ վնասակար ջրերը, որոնց շնորհիւ շատ հիւսուցիչութիւններ են երևան գալիս ժողովրդի մէջ:

Մամուլի մէջ՝ մասնաւոր «Մշակ» էջերում՝ գրվել է բարձրաց, բայց մեր արդար պատանջը միայն մնացել է Հայն բարոսայ յանապատից:

Այսօր սակայն մեր յիշանի կառավարիչ գնդապետ Ա. Է. Սուլեյմանի հրաւերմամբ Սնանից մի մասնագէտ մարդ է եկել մեր քաղաքը՝ ծար գիւղի աղբիւրներից քաղաքի ջուր բերելու մասին խորհրդակցելու:

Այդ մասնագէտը նախահարկով ընդամենը ծախս փանախում է 10,000 ռուբլի, մինչդեռ քաղաքի աղբաբանը ընդհին էլ չունում արդար ծախսի տակ ընկերուտ: Ինչպէս լուում ենք հաստատի աղբիւրից, առաջինի վրա է նրան 8000 ռուբլի, իսկ մասնագէտը հրաժարվել է այդ գնով վերցնել գործը:

Գնի որ այդ գերեզմանի գործի զբաղման ծառը եղել է մեր պրիւստան Փարսապարէկ Միլիւ-Արաբիզադան, ինչ կառավարիչից պարտին հրաւերել խորհրդակցութեան ժողովրդի ամեն խաւերը բանից մարտկանի միացնել 2000 ռուբլի ձեռք բերելու և այլ կարևոր բաների մասին հարցաւորութիւնները, որ ժողովուրդը ընդամուջ կը

գայ նիւթապէս օգնելու, պատանջող պակասորդ գումարը հանգուցալութեան լրացնելու, միայն թէ խնդրու մարտը ջուր հայթայթել իրան: Սուրբ

Վերջինի և համակրելի մեծարարներ

Մրանից երեք չորս օր առաջ տեղիս հայ հասարակութեան յայտնի անգամները մի քանիք, որոնք են՝ պ. պ. Խոտարուս Բողդանեան, Յ. Յ. Ալեքանյան, Մ. Ի. Զախարեան, Ա. Կալապան, Երեմի կառավարիչ Ս. Զարաֆեան, երեքից երեքից Մ. Յ. Քեչիչեան, Կ. Կ. Ալեքանյան, Տ. Լ. Արաբաճանեան և Գ. Պ Քեչիչեան, հասարակով վճարելու տեղիս: Սարգիս եկեղեցին և նրա բաժան զանուղ ծխ. ուսումնարանը լուսաւորի էլեքթրականութեամբ: Առ այժմ լրաց բերելու համար լինելից ծախսը մաս 350-300 ռ. լրացողների, սինկերի, լոյսի հոսանք տանող թիւերի և միւս պարագաների վրա իսկ էլեքթրական լոյսը ձեռարար տրվում է Թ. Խոտարի էլեքթրական լոյսի կապալառու եղբ. Սեֆերօզեանի կողմից:

Վերջինի անձինք, վճարելով այդ հարցը ըն ջանքանք, որ եկեղեցին ծանրաբեռնվի յիշեալ 250-300 ռ. ծախսի գումարով, ուստի և միայն և սերբարձար կերպով յանձն առան այդ գումարը ծախսելու իրանց անձնական զբաղմանց, նոյն իսկ եթէ ծախսը այդ գումարից էլ բարձրանալու լինի: Կիրեղ ա. Արաբաճան

Կուրսի Թուրք-Սոս-Շարայից

Թուրք-Սոս-Շարայ, 18 նոյեմբերի
Երանյանները գլուխ կերպով ցրտի են վերջին օրերն ջուր օր առաջ այսուղ ձիւնախոտն անձրե կաւ, իսկ ասորում ձիւն: Տեղիս կոնսոլի պարտաւորները արդէն վերջինի են իրանց աշխատանքները այժմ ամեն մէկը սպասում է շուր մուշտարու:

Ինչպէս անում են՝ այս ամառի համեմատար կոնսոլի քիչ է պարտաւորի, պատճառը պատճառի թանգութիւնն է եղել: Կիսուսական միջերկրը առայժմ սովորական գններով են վաճառվում:

Ամսիս 15-ին անդիս քաղ. ճարտարագիտութիւնը նորակառույց տուն զինուոր, յանկարծ տան վերել յարի առաջ յիշված տակառակամը, որի վրա կանգնած են լինում ինքը՝ ճարտարագիտը և տան տէրը ու մի վարպետ, կտրվում է և ճարտարագիտը վայր ընկնելով գետնին թափված քարերի վրա՝ զինից ջարդուածք է ստանում և մինչև հիւանդանոց տարվել մեռնում է: Մնացած երկուքը՝ տան տէրը և վարպետը՝ մի ուրիշ փայտից բնակով ազատվում են: Aslan-Balasi

Վար ու ցանի Կարապալում

Շուշի, 15 նոյեմբերի
Անշան սկզբներում ստալիի երաշխի երաշխի արագ օր վար ու ցանը ունեցաւ մինչև հոկտեմբերի կէսը: Դրանից շնորհ թէ և անձրեներ եղան բայց երանակը անպակաս ցրտի, որ կարծես թէ ձմեռն է: Կարապալում բարձրագագթ լեռները՝ Մուսը, Քիրիս և Կրկնիկը ծածկվեցին ձիւնով: Երանյանը մէջ ընդ մէջ բացվում էր, արեգակը փայլում էր, բայց այն հողորթիւնը չունէ, ինչ որ ստալը, այլ թոյլ անցոր: Գիւղերից, թէ և ու, լինցին արքուն ու գութանը և սերմիցն բոլոր գիւղերն ու վարիի դաշտերը: Ծառերը, կարծիքով որ անցեալ տարիների պէս ձիւնը անժամանակի չէ ծածկի երկիրը՝ առայժմ անցոր նորից հերկելու ուղղակի սերմիցին և ցածրից:

Կարապալում այս սովորութիւնը չը կայ, այսուղ ցիլերը նորից հերկում են, բայց ժամանակի սղութիւնը հարկաբեց շատերին փութելով սերմը գնումը ձգնում: Այժմ թէ և նոյեմբերի կէսն է, բայց վար ու ցանը չարձակ շարունակվում է շատերն արդէն վերջացրին են: Կարապալի վար ու ցանը անարդար է սովորաբար նաւասարդին, որ սովորաբար լինում է նոյեմբերի վերջին կիսուն: Սերմը դաշտերը արդէն հասնել է կանաչում են, սակայն, նուազ, վարի, բարակ, անցեալ տարիների և այժմանի գնապատութիւնը անհերք է: Ինչ որ է, գիւղացիները մտաւոր հասան իրանց նպատակին՝ սերմը գնումը ձգելով, իսկ թէ անպահանջ ինչ վախճան կուսուսայ, այդ այժմ որոշել գոտարին է: Պ. Ե. Տ. Յ.

ԿԱՍԱՍԱՆԱԿԱՆ ԿԱԿԻՔԻՑ

Նոր-Բայազան, 18 նոյեմբերի
Երևանի նահանգական գաւառային ժամանակակից բաժնի ճիւղ. 24 ին մեզանում ճննից մեր գաւառի Զօթ թուրքաբանի գիւղացի սղութիւնի Զալի-Ալիէ և Սամադար Բասաճանակների գործը ընդդէմ իրանց հարեան 14 հողի գիւղականները: Գործը գրեթէ ազարային բնաւորութիւն ունէր:

Անցեալ տարին գաւառի վերջինիս աղապարները տուարել նախից դաշտ է դուրս գալիս Զօթ գիւղի հասարակութեան արտաներում, ինչպէս սովորաբար արածում է եղել այդ արտաներում: Գիւղի հասարակութեան կանգնեցնելով տուարը կա ճանապարհները արգելում է իր հանդիմանում արգելի այն մտքով, որ աղապարները կառուածաւորները իրեն մի արտանակ դասա

կարգ՝ ունեն իրանց առանձին հողաբաժնիներն ու կառուածները և մասնաւոր նրանք չեն մասնակցում հասարակական հողային հարկաւորութեան, հետևապէս չը պիտի օգտվեն հասարակապատկան արտաներից: Այն ինչ, աղապարները այդ կերպ են մտածում, մի կողմ թողած այն, որ նրանք իսկապէս ունեն սեփական հողեր ու արտաներ թէ ոչ, բայց և այնպէս, ինչպէս գիւղական համայնքի պատկանող այդ միւսը, իրաւունք են համարում օգտվել համայնական արտաներից այնպէս, ինչպէս որ միւս էլ օգտվել են: Թուրք խոճանը անկողում է... Ինչպէս վարն է պալիս շրջանային պրիւստար իր պահանջներով և տեսնելով վերջացիների յուզված դրութիւնը և խոյս տալով բարրութիւններից, ինչ էլ դատում էր սողը և արձանագրութիւն կազմում յանձին 14 հողու, որոնք գիւղի հասարակական առաջնորդներն են համարվում, որ պիտի ք և յանձնվում են գաւառային Գիւղականներին՝ իրեն մեղադրանքներ՝ պաշտպանում էր կրկ. հասարակապատկան օգնական Բարոյեանը, որն էր կրկնների յանցանքը մեղմացնելու համար ինչպէս դասարանի փոխել այն յոյուսումը, որով նրանք մեղադրվում էին: Իսկ մեղադրանքները իրանց յանցանքն ինչ ճանաչեցին այդ բանում, համարելով այդ մի ամբողջ համայնական ցոյց, մի բողոք կառուածաւորելով, ուստի գիւղի ամբողջ հասարակութեան անունից նրանք իրանց մեղաւոր չեն գտնում:

Այնու ամենայնիւ գաւառային հարցաբանելով թէ պրիւստարն և թէ պահակին և ի նկատի տանելով այդ գործում միայն գիւղականների անխոհեմութիւնը, իրեն հարաւոր պարզապէս արգելելով, վճարել 1) Ար. Միլիս Իսկանդար-օղլին, 2) Մաշադեան Զաւար-օղլին, 3) Զաւար Մաշադե Ապ Գիւղ-օղլին, 4) Շամիլ Բալալայ Իսալի-օղլին, 5) Բաղուս Մամեդ-օղլին, 6) Զաւար Քիւրալայ Սուլեյման-օղլին, 7) Սուսուաթա Զաֆար-օղլին, 8) Անիկ Ալալի-օղլին, 9) Արաբի Սուսուաթա-օղլին, 10) Սուսուա Զալի-օղլին, 11) Հիւսէյն Ռուսուս-օղլին, 12) Ասկար Վալի-օղլին, 13) Մամեդ Վալի-օղլին և 14) Կարաման Քիւրալայ Սուսուաթա-օղլին: Գաւառապետը՝ 21 օրվայ բնաւորութեան՝ ստալիականի նկարագրութեան ներքո:

Նոյն օրը ճննվում էր նաև մի գործ, որը անելի հնարաբեցական էր և որը վերաբերում էր մի թուրքուտու ինքնապատկանութեան՝ Փարս Քարապալում: Այդ գիւղացի Փաշա Իսա-օղլին իր կին Իրաբար Կարապալիի հետ լուս արաբութեան մէջ էլ լինում. յաճան նրան ծնունդ է, անարգել է և այլ բնաւորական խտտութիւններով դաշտացում ամուսնուն, որը յուսանալով իր անուսնու կողմից արտաներից թողով կարծում է իրանց թողիլ աստատալից և խնդրում:

Դասարանը, մասնաւոր հարցաբանելուց յետոյ թէ վերանորոգել և թէ մեղադրող իսա-օղլին, դասաւարտից վերջինի 8 ամսվայ բերդաբարկութեան, քանի որ նա չէ խոտանում իր յանցանքի կողմը: Իրաբարին՝ բնաւորական գիւղացի պատանիներում ընկել:

Դասարանի կարծին էր այս անգամ, նախապէս՝ Սուսուաթային, անգամայն՝ Հասարակութիւնը և Գարնիզադիկի և դասարանի օգնական Պեւակի, որպիսի կարծի խոհմ տպաւորութիւն էր թողնում հասարակութեան վրա և արդարաւիտ էր վերաբերվում բոլոր մեղադրանքներին:

Դասարանը վերջացրեց իր գործունէութիւնը հոկտեմբերի 27-ին և ճննից բաւականաչափ էին և նոր գործեր: Գ. Սիւսանեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼԵՒԻՐԻՑ

Կովկասի փոխարքայի խորհրդի անգամ Ջոնկովսկին մեկնեց Հիւսիսային Կովկաս: Երէկ, նոյեմբերի 27-ին, Թիֆլիսի դասնախոսական պատուում վերաբնակից «ԵԱՅԿ» լրագրի խմբագիր Բ. Վերջինիսի գաւառական գործը: Այդ գործի առիթով դասնախոսական պատուում իր նախկին վճարում նշանակել էր շատ խիստ պատիժ արտուր Կառավարիչ անստալ բեկեց այդ միջոց և առաջինից վերանորոգութեան Դասարանը երկար ճննութիւնից յետոյ որոշում կայացրել են Վերջինիսին 300 ռուբլի տուգանք:

Վրաց ազնուականութեան 1913 թվ. նախաձեռնի մէջ մտցված է 10,000 ռ., որ պիտի գումարը սղուրու և Թիֆլիսի ապագայ պիլիտեկներով հ

հինքի Թիֆլիսի Բնկերութեան օգնությամբ խնամարարական Բիզնես Կարգադրումը: Առաջինը շատ լավ պահպանված էր Հասանուն զերուտ հանդես եկաւ երգչուհի Կոլեկովան, որի խաղը և երգը այդ զերուտ աւելին չէ պահանջում: Երգչուհին արժանացաւ բուն ծախսարութեան: Այս նոյնպէս աչոյզ ու ազդեցիկ էր Կարմիր պարտնիստ Լազարեան Գոմարտի զերուտը:

Իր մեղմ ձայնով Բիզնես Կարգադրումը զերուտը հարազատ արտայայտութեան, մանաւանդ համակերպ խաղով: Թատրոնը լի էր: Վաղը այս սեզոնում առաջին անգամ կը գրգիւ Սաղաթ օպերան: Ե.

ՍԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վաճի, Բիքիսի և Երգումի վիպերները: Ա. Գ. Երևան, 1912 թ., գինն է 1 ր. 20 կ.

Ա. Գոի այս աշխատութիւնը, որ ուսումնասիրութեան մէջ փորձ է Թիբեթահայաստանի այդ երեք գլխաւոր նահանգների աշխարհագրական, վիճակագրական, իրաւական և անտեսական զրոյթեան, շատ յարմար ժամանակին է լոյս ածնում: Սա մի օպտիմիստ և կարեւոր գիրք է— Թե՛ն որոշ թերութիւններ կանգնող— որ կարող է լուսաբանել և պարզել մեր առաջ հայտը հարցի վերաբերյալ մի քանի վիճելի և կենսոտ կէտեր և սույ հարկաւոր ներքին ու փաստաբան, որը կըրակացութիւնները համար, այն անհանց ձեռքը, որոնք տառուտ են շատ օպտիմիստ գաղափարներ և կամ ուսուցիչներ Թիբեթաց Հայաստանի ազգային կազմակերպութեան համար:

Զոր, սառն վիճակագրական տեղեկութիւնները, բնութեմ Ա. Գոի ընդհանրակ գրքի մէջ, գալիս են ստան շուր մաղիւր մեր գիրքը, ցոյց տալով որ հայկական երեք գլխաւոր նահանգները—Վանը, Բիքիսի և Երզրումի վիպերները—ընդհանուր ազգայնականութեան կազմում է 1,474,337 շունչ, և զրանց մէջ հայ ազգաբնակչութիւնը՝ 416,667, այսինքն երեք գլխաւոր հայկական երկրները մէջ հայ ազգաբնակչութեան կազմում է միլիոն թւով 28%: Իսկ անասնաբն վիպերները վերցրած՝ հայերը կազմում են Վանի վիպերում—23% մինչև մասնագրականները—53% Բիքիսի վիպերում—37% և մասնագրականները—60%: Երզրումի վիպերում է 24% և մասնագրականները—74% (մնացած տեղում կազմում են այլ քրիստոնեաներ): Հիմնվելով 1896 թ. կազմած վիճակագրութեան վրա, Թիբեթացի միւս երեք վիպերները—Սըլվադի, Սարգիսի և Դիւրբեքի—հայ ազգաբնակչութեան թիւն և հարկերը մենք տեսնում ենք, որ բոլոր վիպերներում ազգային հայերի թիւն է 738,000, մինչև 1878 թ., այսինքն Բիքիսի կոնգրեսի ժամանակ կազմած վիճակագրութեան հայերի թիւն եղել է 1,330,000, որին 30—32 տարեկան ընթացքում հայ ժողովուրդի թիւն նուազել է 45%ով, զորից կեսով:

Հեղինակը ցոյց է տալիս, թէ անհինն է այն կարծիքը, որ արեւմտեանում է շատերի մէջ, թէ իբր Թիբեթաց պաշտօնական վիճակագրական տեղեկութիւնները հայերի թիւն մասին սխալ են ձեռք էլ, Բիքիսի ցոյց է տալիս հայերի թիւն 3 վիպերներում (Վան, Երզրում և Բիքիսի) 846 339, մինչև Ա. Գոի գրքի մէջ, ըստ հայկական տեղեկութիւնների, նրանց թիւն է 416,000, քայքայ, ինչպէս տեսնում ենք, տարբերութիւնը շատ մեծ չէ: Հետևաբար բոլոր 6 վիպերները համար թէ ըստ Վիտալի և թէ ըստ հայկական տեղեկութիւնների տոյնն է, այն է, որ հայերի թիւն մօտ 800,000 է և ոչ աւելի: Ա. Գոի գրքը տեղեկութիւններ է տալիս, բաւական ընդարձակ, և մասնագրական տարբեր մասին Առ հասարակ նրա աշխատութիւնը մի օպտիմիստ ազդեց է Թիբեթաց Հայաստանի ուսումնասիրութեան համար, և մենք ուղարկութեամբ յանձնարարում ենք նրանց, որոնք կամենում են ուսումնասիրել Թիբեթաց Հայաստանը: Հ. Ա.

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- 1) «Վերապայման», պատմական, Ասորի-պետի, Ալեքսանդրոպոլ, 1912 թ., էջ 46, գ. 20 կ. 2) «Արտագին նուէր», Պոլսոյ Հազարեանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 14, գ. 15 կ. 3) «Ձեռնարկ առևտրական հարաւոր պայտեթեան, կրկնակի իտալական սիւստեմով», կազմեց Ի. Բ. Արքայան, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 279, գ. 2 ր. 4) Յովհաննիսյանի սիրոյ և կարեկցութեան երգչուհի, Արքայ Տէրաբեանի, Երևան, 1912 թ., էջ 104, գ. 35 կ. 5) «Նոր-Ջուզայի Ամենակրկնյան ու Վանքի ապարանը», 1640—1912, Տ. Ա. Կ. Նոր-Ջուզայի, 1912 թ., էջ 23, 6) «Մեր Թիֆլիսի ազդեցիկաց «Գիւնիկը» Օրթոնալում», Սկանդեր-Նովայի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 32, գ. 10 կ. 7) «Մեր կուրքի լոստի իստորին», լոստրալ մարդկանց ու աշխիւրանց արարմանը և նրանց անարարութիւնը», Սկանդեր-Նովայի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 32, գ. 15 կ. 8) «Աշխատեալ Երևանի Բնկերութեան օգնությամբ խնամարարական Բիզնես Կարգադրումը»: Առաջինը շատ լավ պահպանված էր Հասանուն զերուտ հանդես եկաւ երգչուհի Կոլեկովան, որի խաղը և երգը այդ զերուտ աւելին չէ պահանջում: Երգչուհին արժանացաւ բուն ծախսարութեան: Այս նոյնպէս աչոյզ ու ազդեցիկ էր Կարմիր պարտնիստ Լազարեան Գոմարտի զերուտը: Իր մեղմ ձայնով Բիզնես Կարգադրումը զերուտը հարազատ արտայայտութեան, մանաւանդ համակերպ խաղով: Թատրոնը լի էր: Վաղը այս սեզոնում առաջին անգամ կը գրգիւ Սաղաթ օպերան: Ե.

ՆԻՃՏ ԵՆՈՑՈՑՈՎՅ՝ Վ. Փ. Կոլե-ի, Պետերբուրգ, 1912 թ., էջ 24, ձրի յաւելում «Յեմլեդեպ» անագրի: 9) «Обработка лочвы въ заасушливомъ климатѣ», В. Ծ. Բրուսե-ի, Պետերբուրգ, 1912 թ., էջ 24, ձրի յաւելում «Յեմլեդեպ» անագրի: 10) «Կաթնատու կովերի ընտրութիւնը և նրանց կերակրելը», պատկերազարդ, Ա. Գոյանի, Թիֆլիս, 1912 թ., էջ 56, գ. 20 կ.:

ՆԱՍԱԿ ԻՄԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 16 նոյեմբերի Տ. Նազարեանը հարցնում է՝ «Ի՞նչ սերգրունցներով է ղեկավարվել պ. Սեղաբ Մանգիւնի օրերն անգամազրկելու Հայ Գրողների Բնկերութեան, քանի որ նրա մասնագրութիւնը Բնկերութեան կորիզի մէջ, առնուաբ, չէ թախտակել: Իմ առաջին պատասխանն այս է. հապա կնիւն առաքիլութիւն պիտի համարվի վաղուց ցանկալի Բնկերութեան շանդամագրութիւնը: Բայց հարցում տուողին իրոյն բաւարարութիւն տալու համար, հարկ են համարում այս ևս աւելցնել, մի լաւ գործի չը մասնակցելու եւ այն չափով ըստուգարտելի են համարում, որ չափով որ դատաւարտելի է մի շարք անձնագրութիւնների վարմունքը, որոնք երբեք են հնուտ կենալ ըստ անձնագրի համակրելի Գրական-Փոփոխական Մարտից և չեն ուզում գալ իրանց տարածելով և շնորհներով՝ աւելի են ձեռնարկել՝ քաղաքական կարող՝ այդ մասով հաստատութիւնը: Գալով պարտի վերջին անգրիկն, եւ այնքան ցրտագետ չի, որ խորքով դուրսնալի, թէ որնք համար են թախտակելի են և որնք համար՝ ոչ հասարակական գործերում այդպիսի սրտախառնութիւնը լաւ լինի չէ: Սեղաբ Մանգիւնի»

ՕՐԱՆՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մայրաքաղաքի թերթերի տեսլով՝ Յարսի-Սելջուրում կայանում են կարեւոր խորհրդակցութիւններ զինուորական բարձր պաշտօնեաների մասնակցութեամբ:

«Մ. Եր.»-ի տեսլով՝ Պետերբուրգ է վերադարձել արտասահմանից Պետական Խորհրդի անդամ կոմս Ս. Ի. Վիտտէն:

Պետերբուրգի հանձնագրական դատարանը արդարացրեց «Երաշ. ՅԵՃ.»-ի խնդրարկին, որ սույն էր «Դաշնակցութեան» գործի կեղծ փաստաթղթերի լուսակարք և դատի էր կանչվել նախնական քննութեան փաստերը հրապարակ հանելու համար:

Տուտով Հէլսինգֆորսում կը բացվի ուսական պետական բանկի բաժանմունքը:

Լոնդոնում յոյս ունեն, որ հաշտութիւնը կը քննվի մինչև ծնունդը (ն. տ.):

Թիբեթը վէճեր կանչեցին բոլոր տղամարդկանց, սկսած 19 տարեկան հասակից: Հայոց պարտիքարտանը բողոքեց հայերին ծառայութեան կոչելու դէմ:

Չինացիները ստորագրելու ժամանակ թիւրք և բոլոր ներկայացուցիչները միաժամանակ ուրաւագնեցին հաշտութեան պայմանները: Թիբեթյան կորցնում է 170,000 քառ. կիլոմետր, սակայն իրան է պահում Արիւստուպոլիսը, Չաթալան և Կ. Պոլիս, Բոլգարիան և Սերբիան աւելանում են այժմեան մեծութիւնից 2/3-ով. Յունաստանը ստանում է Եպիրոսը, Մակեդոնիայի հարաւը և մի քանի կղզիներ:

Բոլգարիայի հաշտով պատերազմի սկզբից մինչև զինադադար կայացնելը սպանվել են ընդամենը 70,000 բոլգարներ:

Խալար արշաւանը գործելու համար չինական կուսակառութիւնը ուղարկում է 2000 արիւլէրիական ուսուցիչ, 7000 հրացան, մօտ կէս միլիոն փամփուշտ ու 7000 լիցք փութեր:

Թիբեթաց արտաքին գործերի միւլիստ Նորաստեղծեան էֆէնդիի աւելով՝ հարտութեան մասին բանակցութիւնները կը սկսվեն միմիայն Յունաստանի հետ զինադադար կապելուց յետոյ:

Բ. Դուրը աշխատում է ստանձնել պայման կապել Յունաստանի հետ Արքայն այդ մտքով որոշ գրական քայլեր են անվում:

Թոբլերի շարժումում է մեծ թիւով զոհեր տանել թիւրք զօրքերից:

Քեամիլի փաշան սուլթանի թոյլտուութեամբ արձակում է պաշտօնեաներից պալատի բոլոր երկուսարդ թիւրք պաշտօնեաներին:

Նազըմ-փաշան հեռագրում է Կ. Պոլիս, որ բոլգարները եռանդով ամբարձում են Չորլուի մօտերը:

Բոլգարները գերի վերցրին Մոնաստիրի մօտ մնացորդ թիւրք զորախմբերին:

Պարսում են, որ Թիբեթյան կը յանձնէ Արքայնուպոլիսը բոլգարներին, այլապէս պատերազմը կը վերսկսվի վերադառնալով:

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՒ. ԳՈՐՄ.)

26 նոյեմբերի ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ Բարձրագոյն հրամանով Տօնակի արգելակողութեան Մակարիկ անհարգարժանաբար հրամայեց լինել Մօսկվայի միտրօպոլիտ Հրատարակից Բարձրագոյն ընկերակա յանուն Մօսկվայի միտրօպոլիտ Պետական Դուռայի բաժնիները հաստատեցին ի թիւ այլոց նաև Բազուրի, Գանձակի, Երևանի նահանգների և Իրաւասանի, Կարսի, Բաթումի ընդհանրել ընտրութիւնները: Պետական Դուռայի պրիտաւը հրատարակից Դուռայի անդամները պայտեթական կուսակցական կազմը—աշխարհագրութիւնը 63, նաչրտարականները 90, կենարթ 34, նոկաւմ. բերան 95, մանուկականներ 7, լինական կօյ 15, պրօպրէտարներ 45, կաղնեակ 59, աշխատաւորականներ 10, ապ. դիմօկ 15, անկուսակցականներ 9:

Գրաւից «ՋԻՅՆ»-ը թերթի նոյնիերեան համարում. տպւած Տօլտօյի գրուածքները լաւերումը համար: Թոյլտարից գրուածքի Մօսկվայում գեկա. 29-ից մինչև յունվարի 4-ը տնաւերը—կազմաւորելու առաջին համառուական համագումարը:

ԿՕՍՏՐՕՄ. Գրեցր գործարանային շըրջանում հրգն ծագեց մարդկանցով լի 3-յարկան տան մէջ Արքային մի բանը որ մի աղջիկ Պատուանից զուրս թաչելիս շատերը ստացան ջարդուածքներ:

Իմ մայրը իւր զրկ է ինձ յայտնել ի տեղեկութիւն ընդհանուր այն փայլուն բուժման վերաբերեալ, որ նա ձեռք բերեց, շնորհիւ այն ձրի դեղատոմսի, որ կարել էր լրագրութեանց նա սարսափելի կերպով տառապում էր երկար ժամանակ: Բժիշկները նրանում որոշել էին նէվրոզէս, նէֆրիտ և մի ամբողջ շարք հիւանդութիւններ: Նա տանել չէր կարողանում էր գլխի ցաւերը, իսկ բոլոր դեղերը վատ ներգործութիւն էին անում նրա սրտի վրա: Իր ցաւերի թեթևութիւնը նա զգաց այն ժամանակ, հէնց որ սկսեց գործածել վերոյիշեալ միջոցը: Դեղատոմսը հետեւեան է. մտեք ժօտակայ դեղատոմսը կամ գեղարվածատոմսը և լինիէք 60 քրան Կէֆալոլ-Սօրը: 12 սարգէլակաների մէջ: Երկու տարէտակ ընդունելուց՝ իսկոյն թեթևանում են ցաւերը, այնուհետև պէտք է ընդունել իւրաքանչիւր ժամը մի-մի տարէտակ, մինչև կատարեալ ապաքինումը: Եւ ինքն տառապել եւ ինքնուրոյնապէս ինքնուրոյնապէս և ստաւտեան քիմի վեր եմ կացել կատարեալ առողջ. (Ս. 141281) (Ձ. 2)

Իմ մայրը իւր զրկ է ինձ յայտնել ի տեղեկութիւն ընդհանուր այն փայլուն բուժման վերաբերեալ, որ նա ձեռք բերեց, շնորհիւ այն ձրի դեղատոմսի, որ կարել էր լրագրութեանց նա սարսափելի կերպով տառապում էր երկար ժամանակ: Բժիշկները նրանում որոշել էին նէվրոզէս, նէֆրիտ և մի ամբողջ շարք հիւանդութիւններ: Նա տանել չէր կարողանում էր գլխի ցաւերը, իսկ բոլոր դեղերը վատ ներգործութիւն էին անում նրա սրտի վրա: Իր ցաւերի թեթևութիւնը նա զգաց այն ժամանակ, հէնց որ սկսեց գործածել վերոյիշեալ միջոցը: Դեղատոմսը հետեւեան է. մտեք ժօտակայ դեղատոմսը կամ գեղարվածատոմսը և լինիէք 60 քրան Կէֆալոլ-Սօրը: 12 սարգէլակաների մէջ: Երկու տարէտակ ընդունելուց՝ իսկոյն թեթևանում են ցաւերը, այնուհետև պէտք է ընդունել իւրաքանչիւր ժամը մի-մի տարէտակ, մինչև կատարեալ ապաքինումը: Եւ ինքն տառապել եւ ինքնուրոյնապէս ինքնուրոյնապէս և ստաւտեան քիմի վեր եմ կացել կատարեալ առողջ. (Ս. 141281) (Ձ. 2)

ՅԱՅՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Իմ մայրը սարսափելի կերպով տանջւում էր

Այս ձրի դեղատոմսը նրան բժշկեց:

Իմ մայրը իւր զրկ է ինձ յայտնել ի տեղեկութիւն ընդհանուր այն փայլուն բուժման վերաբերեալ, որ նա ձեռք բերեց, շնորհիւ այն ձրի դեղատոմսի, որ կարել էր լրագրութեանց նա սարսափելի կերպով տառապում էր երկար ժամանակ: Բժիշկները նրանում որոշել էին նէվրոզէս, նէֆրիտ և մի ամբողջ շարք հիւանդութիւններ: Նա տանել չէր կարողանում էր գլխի ցաւերը, իսկ բոլոր դեղերը վատ ներգործութիւն էին անում նրա սրտի վրա: Իր ցաւերի թեթևութիւնը նա զգաց այն ժամանակ, հէնց որ սկսեց գործածել վերոյիշեալ միջոցը: Դեղատոմսը հետեւեան է. մտեք ժօտակայ դեղատոմսը կամ գեղարվածատոմսը և լինիէք 60 քրան Կէֆալոլ-Սօրը: 12 սարգէլակաների մէջ: Երկու տարէտակ ընդունելուց՝ իսկոյն թեթևանում են ցաւերը, այնուհետև պէտք է ընդունել իւրաքանչիւր ժամը մի-մի տարէտակ, մինչև կատարեալ ապաքինումը: Եւ ինքն տառապել եւ ինքնուրոյնապէս ինքնուրոյնապէս և ստաւտեան քիմի վեր եմ կացել կատարեալ առողջ. (Ս. 141281) (Ձ. 2)

Ա. Յ. ԲԱՐԱՆԵԱՆ

Վերակցեց ընդունելութիւնը ճիշդից և զգայից հիւանդութիւնները: Առատեան ժամը 10—12-ը և կրկնեան ժամը 6—8-ը Միլայիկան փողոց, № 27. 837. 25—14 (ա. օ.)

ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ՁԵԼԴՇԵՐ

Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ

Ընդունելութիւնը անն օր 3—4-ը, Տեմենովսկայ 9. Լ Ո Յ Տ Ե Ս Ա Ն

Բժշկ. Ֆելդշեր Ա. ԵՍԱՅԵԱՆԻ

- 1) «Վերականգնողական քիմիական», բարձր-բիւր թեթևանութիւն, խորհրդարանով և նկարներով, գինն է 50 կոպ. 2) «Մաւանակ (արիւր) և բժշկութիւն», թեթևանութիւն ու նկարներով, գինն է 20 կոպ. 3) «Շղագարի սեւական կեղեք», անհրաժեշտ գրք իւրաքանչիւր շափասակ համար, գ. 30 կ. 4) «Ենթակարմաթ օպիւր կամ ժօղի իւր-վի», ժօղի շափասանների համար, գ. 20 կ.: Գինն՝ Թիֆլիս, «Շտապները»: «Վերստուական», «Գիր», «Պոպուսան» և «Նոր Գին» գրականութիւնները: Հիւանդից բոլոր 4 դեղք միայն պահանջող ճանապարհուածք չէ վաճարում: Գրքերի արժեք կանխիկ (կարելի է և մարկանքով): Հիւանդի հասցէ՝ Տեմենովսկայ 9, Տիֆլիս. (չ. 4.) 859. 5—3

Յ ա յ ո ն ու մ

Ի գիտութիւն թարմանիչների, որ թարգմանի են և շուտով կը յանձնեն ազգայնական ձեզ Լոնդոնի «Կեանքի օրէնքը», «Շուրք ուրուական» և այլ պատմութեանը, և կազմի իր Տնտայէրի մանր գրուածքները: Վանան Դոպլեանի 872. 3—2 (օ.մ.)

Открыта подписка на 1913 годъ. НА ЖУРНАЛЪ «ЖЕНСКОЕ ДѢЛО» (4-й годъ изданія) 4 р. 90 к. БЕЗЪ ПРИЛОЖ. 7 р. 20 к. сь 12 кн. прилож. До 1-го Декабря 1912 г. Подписка принимается во всех книжных магазинах и в почтовых отделениях. Адресъ для переводовъ: С.-Петербургъ, Владимирскій пр. 19. «Новый Журналъ для Всѣхъ». Ред.-изд. И. М. Розенфельдъ.

Открыта подписка на 1913 годъ. НА ЖУРНАЛЪ «НОВАЯ ЖИЗНЬ» 4 р. 90 к. БЕЗЪ ПРИЛОЖ. 7 р. 20 к. сь 12 кн. прилож. До 1-го Декабря 1912 г. Подписка принимается во всех книжных магазинах и в почтовых отделениях. Адресъ для переводовъ: С.-Петербургъ, Владимирскій пр. 19. «Новый Журналъ для Всѣхъ». Ред.-изд. И. М. Розенфельдъ.

Въ Типописъ подписка принимается въ книжн. магазинахъ: Г. И. Галустьянца, С. П. Теръ-Израильянца, А. Б. Хиденеля, гдѣ можно видѣть образъ прилож.—томъ соч. ДН. ЛОНДОНА.

«Վանի, Բիքիսի և Երզրումի վիպերները» Ա Շ Խ Ա Տ Ո Ւ Թ Ի Ն Ը 406 երես, գինը 1 ր. 20 կոպ. Գիմի՛ Փրиванъ, Книжный магазинъ «Арагатъ». (չ.ու.չ.) 861. 4—2

ՇԵՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻԹԵՂԻՆՆԵՐԻ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԻՄՍԵՐԱՏՐԱՏՐԱՆԻ Կ. Ս. ՊՈՆՈՅԵՅԻ Թիֆլիս, Երկրպիտին. փ. № 164, անկիւն Բակիկոպոյ փ.: Տէլի ֆօն № 10—93. Պ Ա Հ Ե Ս Տ Ո Ւ Մ Կ Ա Ն Ց Ե Մ Ե Ն Տ ԵՐԿԱՍԹԷ ԳԵՐԱՆՆԵՐ ԵՐԿԱՍԹԷՆԻ անկիւնի, կաթալի, ըրիֆէտոյ, տանիքի և և ցիւրկով պատած ԱՍՏԻՏ քրքանեան ԳՈՒԴՐՈՆ, կրակի դիմացող սղիւս և կաւ ՇԵՆՈՒԹԵԱՆ և փուչ ԱՂԻՍ, ԿՂՄԻՆՏՄ մարտէլական տեսակի և այլ առարկ.: Աղբուր սեփակ. գործարան Թիֆլիսում: Ամեն տեսակի շինարարական ներթեղէլ. համար տրված պատուէրները կատարվում են շուտապէս: (չ.ու.չ.) 617. 50—42

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1913 ГОДЪ НА ЖУРНАЛЪ «ЖЕНСКОЕ ДѢЛО» (4-й годъ изданія) Въ 1913 году «Женское Дѣло» будетъ издаваться по значительно расширенной программѣ. Главная цѣль журнала — всестороннее освѣщеніе женскаго вопроса. Журналъ будетъ отмѣчать всѣ побѣды борьбы въ Россіи, Европѣ и Америкѣ въ ея политической, общественной и экономической борьбѣ. Поэтому журналъ имѣетъ слѣдующіе спеціальные отдѣлы: Важнѣйшіе общественные вопросы и творческія задачи въ нихъ женщины. Хрон